

Dar obası ve Cuma obasındaki camileri gösterir. Bunun yanında 1900 yılında 106 hânesiyle tamamen Türk köyü olan Bayram obasında bir kiliseyi de işaret eder. Günümüzde Doyran ve Radoviş bölgelerindeki yürükler hâlâ kendi eski Türk lehçelerini konuşup geleneklerini, renkli elbiselelerini ve güçlü bir kimlik şuurunu muhafaza etmektedir. Cuma obasının Dzumaboş'a, Bahçe obasının Basibos'a dönüştürülmesi gibi Makedonlar'ın bölgede iskân edilmesi Türkçe köy isimlerinde tuhaf değişikliklere yol açtı. Yunan tarafındaki durumun aksine bunlar 500 yıl önceki yürük iskânının hâtrasını taşıyor. Savaştan sonra Doyran'ın eski şehir merkezi tekrar inşa edilmedi. Eski Doyran'ın bulunduğu yerde cami, kilise ve okul binalarının yıkıntıları hâlâ görülebilir. 1920'lerde eski yerleşim yerinin birkaç kilometre kuzeyinde en az 1500 yıllık kadîm ismini yaşatan Novi Doyran şehri ortaya çıkmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Dağlı), VIII, 333-334; M. F. Thielen, *Die europäische Türken, ein Handwörterbuch für Zeitungsleser*, Wien 1828, s. 285; J. G. von Hahn, *Reise durch die Gebiete des Drin und Wardar*, Wien 1869, s. 66-71; G. Weigand, *Die Aromunen*, Leipzig 1895, s. 236; J. Ivanov, *Severna Makedonija* (ed. D. J. Biserov), Sofia 1906; a.mlf., *Bălgarski Starini iz Makedonija*, Sofia 1931, s. 550-555; K. Pauli, *Kriegsgreuel, Selbsterlebtes aus dem bulgarisch-griechischen Krieg*, Minden 1913; W. H. Crawford Price, *The Balkan Cockpit: The Political and Military Story of the Balkan Wars in Macedonia*, London 1915, s. 305-315; J. M. Pavlović, *Stari Dojran*, Beograd 1930; Vladimir Karamanov, *Dojran i okolijata mu prez vreme na Balkanskite vojni*, Kjustendil 1931; B. Janišliev, *Grad Dojran (Poljanin, Pulin) i života ni tam pri turskoto vladicestvo do 1912*, Sofia 1936; D. Nicol, *The Despotate of Epirus*, Oxford 1957, tür.yer.; H.-J. Kornrumpf, *Die Territorialverwaltung im östlichen Teil der europäischen Türkei (1864-1878)*, Freiburg 1976; H. Andonov-Poljanski, *Dojran vo minaloto*, Skopje 1979; *Turski Dokumenti za istorijata na Makedonskiot narod, Opširen popisen defter na Kyustendilski Sandžak*, Skopje 1983, V/3, s. 286-322; E. Krüger, *Die Siedlungsnamen Griechisch-Makedoniens nach amtlichen Verzeichnissen und Kartenwerken*, Berlin 1984; J. V. A. Fine, *The Late Medieval Balkans*, Ann Arbor 1987, s. 28-29, 32-33, 86-87, 94-99, 102-106, 113-114, 222, 288; H. Matanov, *Knjažestvo na Dragaši: Kām istorijata na Severoistočna Makedonija v predosmanskata epoha*, Sofia 1997; E. Koneska – R. Jankuloski, *Yörüks / Juruci, Turska Etnička Grupa vo Makedonija*, Skopje 2004; J. McCarthy, *Ölüm ve Sürgün: Osmanlı Müslümanlarının Etnik Kıyımı: 1821-1922* (trc. Fatma Sarıkaya), Ankara 2012, s. 148-149; M. Sokolowski, "Za Jurucite i Juručkata organizacija vo Makedonija", *Istorija*, IX/1, Skopje 1973, s. 85-99; *Kāmüsü'l-a'lâm*, IV, 3028.

MACHIEL KIEL

DUKAK b. TUTUŞ (دقاق بن تتش)

Ebü Nasr Şemsü'l-mülûk
Dukāk b. Tâci'd-devle Tutuş es-Selcûki
(ö. 497/1104)

Dımaşk Selçuklu meliki (1095-1104).

Tutuş, oğlu Dukak'ı 485 (1092) yılında Bağdat'ta bulunan Sultan Melikşah'ın yanına göndermiş ve kızına tâlip olmuştu. Sultan Melikşah'ın Bağdat'ta ölümüyle Terken Hatun ve oğlu Mahmud ile beraber Dukak da İsfahan'a gitti. Ardından gizlice Selçuklu tahtı için mücadele eden Berkjaruk'a katıldı. Daha sonra bir fırsatını bulup babası Tutuş'un yanına kaçtı. Babasının Sultan Berkjaruk ile yaptığı Rey Savaşı sırasında (488/1095) yanında bulunan Dukak, babasının savaşta yenilerek öldürülmesi üzerine Atabeg Cenâhüddeve Hüseyin ve Aytekin el-Halebî adlı kumandanla birlikte kardeşi Rıdvan'ın hâkimiyetindeki Halep'e geldi. Halep'te bulunduğu sırada Tutuş'un Dımaşk nâibi Emîr Savtekin el-Hâdim'in davetiyle gizlice Dımaşk'a gitti. Rıdvan kardeşinin kaçtığını haber alınca arkasından onu yakalamak için asker sevkettiyse de başarılı olamadı. Dımaşk'ta Emîr Savtekin ve diğer kumandanlar tarafından karşılanan Dukak, Dımaşk Selçuklu Melikliği tahtına oturdu. Rıdvan ise Dımaşk Selçuklu Melikliği'ni tanımıyor ve kendisini Suriye Selçukluları'nın tek meşrû hükümdarı olarak görüyordu. Onun Dımaşk'ı zaptetmek amacıyla yaptığı faaliyetler başarısızlıkla sonuçlandı ve Dukak ölümüne kadar Dımaşk Selçuklu Melikliği'nin başında kaldı. Rey Savaşı'nda esir düşen Atabeg Tuğtegin de Berkjaruk tarafından serbest bırakıldıktan sonra Dımaşk'a gidip Dukak'ın hizmetine girdi. Dukak bütün devlet işlerini onun idaresine verdi. Savtekin yeni yönetimde sıkıntı çıkarmasından endişe edilerek bertaraf edildi. İdareyi tek başına ele alan Tuğtegin, Dukak'ın annesi Saffetülmülk Hatun ile evlenerek iktidarını sağlamlaştırdı.

Antakya Emîri Yağısıyan'ın Cenâhüddeve ile anlaşamaması yüzünden Halep'ten ayrılıp Dukak'ın yanına Dımaşk'a gelmesi üzerine Rıdvan, Artukoğlu Sökmen'i hizmetine almak ihtiyacını hissetti. Melik Rıdvan, Dukak'ın Dımaşk dışında bulunduğu bir sırada şehri kuşattı. Ancak Dukak'ın kumandanlarıyla birlikte Dımaşk'a yaklaşmakta olduğunu haber alınca kuşatmayı kaldırdı (1096). Rıdvan aynı yıl Dımaşk'ı

ikinci defa kuşattıysa da yine sonuç alamadan Halep'e dönmek zorunda kaldı. Ertesi yıl Dukak, Yağısıyan ile birlikte Halep Selçuklu Melikliği topraklarına akınlarda bulundu. Ancak Rıdvan, Kınnesrîn yakınlarında yapılan savaşta Dukak'ı mağlûp etti ve ağırlıklarını yağmaladı (5 Rebûlâhir 490 / 22 Mart 1097). Bu zaferin ardından Rıdvan, Dımaşk Selçuklu Melikliği'ne karşı üstünlük elde etti. Suriye Selçukluları'nın ikiye ayrılmasından sonra Fâtımî Halifesi Müsta'î-Billâh, Rıdvan'a elçi gönderip hâkimiyeti altındaki topraklarda Fâtımîler adına hutbe okuttuğu takdirde kardeşi Melik Dukak'a karşı kendisini destekleyeceğini bildirdi. Rıdvan bu teklifi kabul etti ve Humus Emîri Cenâhüddeve Hüseyin ve Melik Dukak'a karşı Yağısıyan ile Artuklu Sökmen'i de yanına alarak bir sefer düzenlemeye karar verdi.

Haçlılar, 20 Ekim 1097'de Antakya önlerine gelince Yağısıyan oğlu Şemsüddeve'yi Sultan Berkjaruk, Halep Meliki Rıdvan, Dımaşk Meliki Dukak ve diğer bazı emîrlerin yanına gönderip yardım istedi. Melik Dukak, Atabeg Tuğtegin ve Yağısıyan'ın oğlu Şemsüddeve, Antakya'ya yardıma giderken erzak aramaya çıkan Haçlı kontları Bohemund ve Robert'i kuşattılar, fakat ağır kayıplar vererek Hama'ya çekildiler. Musul Emîri Kürboğa da başarısızlıkla sonuçlanan Urfa kuşatmasının ardından işgal edilen Antakya'ya yardım için Suriye'ye yöneldi. Müttefik kuvvetlerin katılması için bir süre Mercidâbık'ta bekledi. Dımaşk Meliki Dukak burada Kürboğa'ya katıldı. Müttefikler Antakya'yı kuşattığı sırada Haçlılar açlık ve sefalet içindeydi. Bu sırada Halep Meliki Rıdvan'ın gönderdiği elçilerin Kürboğa ile görüşmelerinden endişelenen Dukak ile Humus Emîri Cenâhüddeve Hüseyin, Kürboğa'yı sevmeyen emîrlerin ayrılmalarını müteakip ordugâhı terk ettiler (491/1098).

Antakya Prinkepsi Tankred, Sevâd topraklarına yaptığı saldırıdan geri dönerken Dukak ona karşı süvari birliği sevketti ve Haçlılar'a ağır kayıplar verdi. Ayrıca Tankred, şövalyelerden oluşan bir elçilik heyeti gönderip Dukak'tan ya hristiyan olmasını ya da Dımaşk'ı terketmesini isteyince Dukak da aynı şekilde ya İslâm'ı kabul etmesini veya ölümü tercih etmesini belirten bir cevap gönderdi ve heyettekilerden müslüman olan biri hariç diğer beş kişiyi öldürdü. Bunun üzerine Tankred yeniden Sevâd topraklarını yağmaladı. 494 (1101) yılında Trablusşam Emîri Ebû'l-Hasan

Celâlülmülk Ali b. Ammâr'ın talebi üzerine Cebele Kadısı Ebû Muhammed İbn Suleyha'yı (Ubeydullah b. Mansûr) muhasara eden Dukak bundan bir sonuç alamadı. Ardından Kadı İbn Suleyha'nın Cebele'yi Atabeg Tuğtegin'in oğlu Böri'ye teslim ederek Dımaşk'a gittiğini öğrenen İbn Ammâr, Cebele'yi kendisine teslim etmesi halinde 300.000 dinar vereceğini söyledi. Ancak Dukak bu teklifi reddetti. Urfa Kontu Baudouin, Antakya üzerinden Kudüs'e giderken yolda Dukak ve Cenâhüddevle Hüseyin'in saldırısına mâruz kaldı ve ağır kayıplar verdi. Haçlılar'ın Trablusşam'ı tehdit etmesi üzerine şehrin hâkimi İbn Ammâr, Dukak ve Cenâhüddevle'den âcil yardım istedi. Dukak, Trablus'a 2000 kişilik yardım birliği sevketti. Ancak Dımaşk ve Humus kuvvetleri Haçlılar karşısında tutunamayıp geri çekildi (495/1102). Dukak, 496'da (1103) Sultan Alparslan'ın memlûklerinden Emîr Kaymaz'ın hâkimiyetindeki Rahbe'yi Dımaşk Selçuklu Melikliği topraklarına kattı. Humus Emîri Cenâhüddevle'nin aynı yıl öldürülmesiyle Humus da Dukak'ın egemenliğine girdi.

Dımaşk'ta bir dârüşşifâ ile ilk Hanefî medresesi olan Sâdiriyye'yi yaptıran Dukak kalenin inşaatını da başlattı ve inşaat Atabeg Tuğtegin tarafından tamamlandı. Vereme yakalanan Dukak 10 Ramazan 497'de (6 Haziran 1104) vefat etti (İbnü'l-Kalânîsî, s. 144; Ebü'l-Kâsım İbn Asâkir, s. 20). Dımaşk'ın kuzeydoğusunda Meydânü'l-ahdar'da Kubbetü't-Tavâvis adlı türbeye defnedildi. Ebü'l-Kâsım İbn Asâkir, Dukak'ın annesi Saffetülmülk tarafından zehirlendiğini söylerse de (a.g.e., a.y.) diğer kaynaklar bu rivayeti teyit etmez. Vasiyeti üzerine yerine küçük yaşta ki oğlu Tutuş getirildi ve idare tamamen Atabeg Tuğtegin'e bırakıldı. Böylece Dımaşk Atabegliği (Börliler) adıyla bilinen Türk-İslâm hânedanı kurulmuş oldu (1104).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kalânîsî, *Târîhu Dımaşk* (Amedroz), s. 130, 133, 142, 144, 145, 156; Ebü'l-Kâsım İbn Asâkir, *Vülâtü Dımaşk fi'l-ahdi's-Selcûki* (nşr. Selâhaddin el-Müneccid), Beyrut 1981, s. 19-20; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, X, 247-248, 269, 276, 310-311, 344, 363, 375-376, 395; Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-zamân*, VIII/1, s. 4, 9; İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-haleb*, II, 120-127, 130-133, 136, 146-147, 150, 170; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XIX, 210-212; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi* (trc. Fikret İşıltan), Ankara 1987, II, 10, 37, 48-49, 51, 59, 73; Taef Kamal el-Azhari, *The Saljuqs of Syria: During the Crusades, 463-549 A.H./1070-1154 A.D.*, Berlin 1997, s. 171-179; Ali Sevîm, *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, Ankara

2000, bk. İndeks; a.mlf., "Rıdvan b. Tutuş", *DİA*, XXXV, 49; Abdülkerim Özaydın, *Sultan Berkya-ruk Devri Selçuklu Tarihi (485-498/1092-1104)*, İstanbul 2001, s. 45, 53, 95-97, 100, 102, 145-146, 157, 166, 184; a.mlf., "Tutuş", *DİA*, XLI, 448-449.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

DUKAS

(ö. 1481'den sonra)

Bizans tarihçisi.

Hayatı hakkında kendi eserinde yer alanlar dışında herhangi bir bilgi yoktur. Eserinde baba tarafından dedesinin Mihail Dukas (Doukas / Ducas) olduğunu ve ailenin kadim Dukaslar'ın soyundan geldiğini yazar. Dukas ailesine Bizans kaynaklarında ilk defa IX. yüzyılda rastlanır. X. yüzyılda önemli kumandanlar çıkaran aileden X. Konstantinos Dukas 1059'da Bizans imparatoru oldu. Dukas ailesi, 1081 yılında tahtı devrettikleri Komnenoslar'la yaptığı evliliklerle Bizans'ın önemli hânedanlarından biri olarak imparatorluğun sonuna kadar varlığını sürdürdü. Yazar, dedesi Mihail Dukas'ı "soy zincirimizin altınla bezenmiş bir halkası" diye tanımlar. Mihail Dukas, 1341-1347 yılları arasında Bizans'ta çıkan iç savaşta VI. İoannes Kantakuzenos'u desteklemişti. Kantakuzenos taraftarları mücadeleyi kaybedip kıyıma mâruz kalınca Mihail Dukas, Nea Moni Kilisesi'nin bodrumuna saklanıp keşiş kıyafetleri giyerek İstanbul'dan kaçtı ve Aydınoglu Umur Bey'in yanına sığındı. Umur Bey onu Selçuk'a (Efes) yerleştirdi. Kendisine, ilâhiyat öğrenimi de alan ve hekim olan dedesinin adı verilen Dukas muhtemelen 1400 yılı civarında Selçuk'ta doğdu ve ilk eğitimini burada aldı. Bir süre Selçuk'ta kaldı. Muhtemelen 1415'te bu bölgede cereyan eden Börklüce Mustafa liderliğindeki isyana şahit oldu. 1421 yılından itibaren Yeni Foça'daki şap işletmesini çalıştırma iznini on yıllığına alan Cenovalı Giovanni Adarno'ya kâtiplik yaptı. Ana dili yanında Türkçe ve Latince'yi de iyi derecede biliyordu, Fransızca'ya da âşina idi.

Yeni Foça'da bir evi olan Dukas'ın uzun süre burada oturduğu tahmin edilir. Eserinde, "Cenevizliler'in 1300-1305 yılları arasında Saruhan Beyliği'ni kuran Saruhan Bey ile haraç ödemek şartıyla Foça'nın kendilerine bırakılmasından bugüne kadar 180 yıl geçti" demesinden hareketle Dukas'ın hayatının sonlarını da Yeni Foça'da geçirmiş olabileceği ileri sürülür.

Onun Cenevizliler'le çalışması kendisine Latin kökenli kişilerden ve kaynaklardan faydalanma imkânı verdi. 1341'den başlayarak gelişen olaylar hakkında bilgi edinmesini sağladı. Dukas'ın, 1452'de Ortodoks ve Katolik kiliselerinin birleştirilmesi amacıyla Roma'dan İstanbul'a gönderilen İsidoros'un Sakız adasına uğradığını söylemesinden o sıralarda bu bölgede olduğu anlaşılır. Aynı yılın sonunda hangi görevle ya da hangi sebeple olduğu bilinmeyen bir şekilde II. Mehmed'in bazı faaliyetlerini izlemek üzere Dimetoka'da bulunuyordu. 1453'te İstanbul'un fethi esnasında şehirde değildi. Fetihden sonra Midilli'nin Cenevizli yöneticisi Dorino Gattilusio tarafından bazı işleri yerine getirmek ve hediyeler sunmak üzere sultana gönderildi (1454). Aynı yıl Osmanlı donanmasına kumanda eden Hamza Bey'i Sakız'a yaptığı sefer dönüşünde Midilli'de ağırladı. Daha sonra, Midilli adası yöneticisi Dorino Gattilusio'nun 30 Haziran 1455 tarihinde ölmesi üzerine yeni yönetici olan oğlu Dominico Gattilusio tarafından adanın yıllık haracını ödemek için Edirne'ye gönderildi. Burada Fâtiş Sultan Mehmed'in huzuruna çıkan Dukas'a, Osmanlı vasalı haline gelen bir kişinin hâkimiyetinin sultanın onayı olmadan oğluna ya da başka birine devredemeyeceği hatırlatıldı. Bunun ardından yeni efendisi Dominico Gattilusio ile birlikte İzlâdi'de bulunan Fâtiş'in yanına gitti. Dominico'nun Midilli yöneticisi olduğuna dair belgeyi alıp onunla birlikte adaya geri döndü. 4 Aralık 1455'te Sakız adasında Yunus Bey'in giriştiği faaliyetler neticesinde ortaya çıkan anlaşmazlığın çözümü için tekrar İstanbul'da bulundu ve burada iken soruşturmaya mâruz kaldı. Kendi ifadesine göre Midilli beyine ait olan Eski Foça'nın Osmanlılar tarafından ele geçirildiğinin öğrenilmesi üzerine serbest bırakıldı. 1456 yılının Ağustos ayında da Midilli adasının yıllık vergisini ödemek amacıyla Edirne'de sultanın huzuruna çıktı. Dukas'ın anlatımı, 1462 yılının Eylül ayında Fâtiş Sultan Mehmed tarafından Midilli adasının alınması sırasında kuşatmanın sonucu belirtilmeden âniden kesilmektedir. Bu sebeple onun 1462'de öldüğü genelde kabul edilmiştir. Ancak bu tarihin doğru olmadığı ve 1481 yılında hayatta bulunduğu eserinin otuz üçüncü ara başlığında anlaşılmaktadır. Bizans tebaası olarak doğmamış ve yaşadığı dönemde Bizans Devleti sınırları içinde ikamet etmemiş olmasına rağmen atalarının Rum kökenli önemli bir Bizans